

Introductie *De wereld en ik* in het basisonderwijs

OVSG brengt alle wereldoriënterende vakken samen in het leergebied 'De wereld en ik,' omdat leerlingen de werkelijkheid niet in losse, aparte vakken ervaren. Door te kiezen voor deze geïntegreerde aanpak worden er rijke, betekenisvolle contexten gecreëerd waarin de werkelijkheid centraal staat. Leerlingen leren hierdoor dwarsverbanden te zien en relaties te leggen tussen verschillende leergebieden en thema's, in plaats van kennis in losse vakjes op te slaan. Dit stelt hen in staat om complexe maatschappelijke vraagstukken beter te doorgronden en zichzelf actiever te situeren in de snel veranderende wereld om hen heen. De dagelijkse realiteit is immers ook niet opgedeeld in aparte uurtjes geschiedenis, aardrijkskunde of biologie.

Als je dagelijks nieuws leest, heb je veel wereldoriënterende (voor)kennis nodig om een artikel goed te begrijpen.

Neem bijvoorbeeld een nieuwsbericht met als titel "*Nederland informeert Vlamingen over mogelijke kerncentrale in Terneuzen: Open en transparant communiceren*" (vrt nws, juli 26). Om dit bericht echt te doorgronden, heb je heel wat inzichten en kennis nodig:

- Aardrijkskunde (locaties op aarde): Begrijpen waarom Nederland specifiek voor de locatie Terneuzen kiest en waarom ze daarover met Vlaanderen communiceren.
- Natuurkunde (energie en energieomzetting): Inzicht in de wetenschappelijke en technische werking en de redenen waarom een land een kerncentrale bouwt.
- Aardrijkskunde (klimaatverandering en duurzaamheid): De link leggen met de huidige klimaatproblematiek en de zoektocht naar duurzame energiebronnen.
- Geschiedenis (hedendaagse tijd): Begrijpen waarom er, na een eerdere periode van sluitingen, nu opnieuw wordt nagedacht over het openen van kerncentrales.

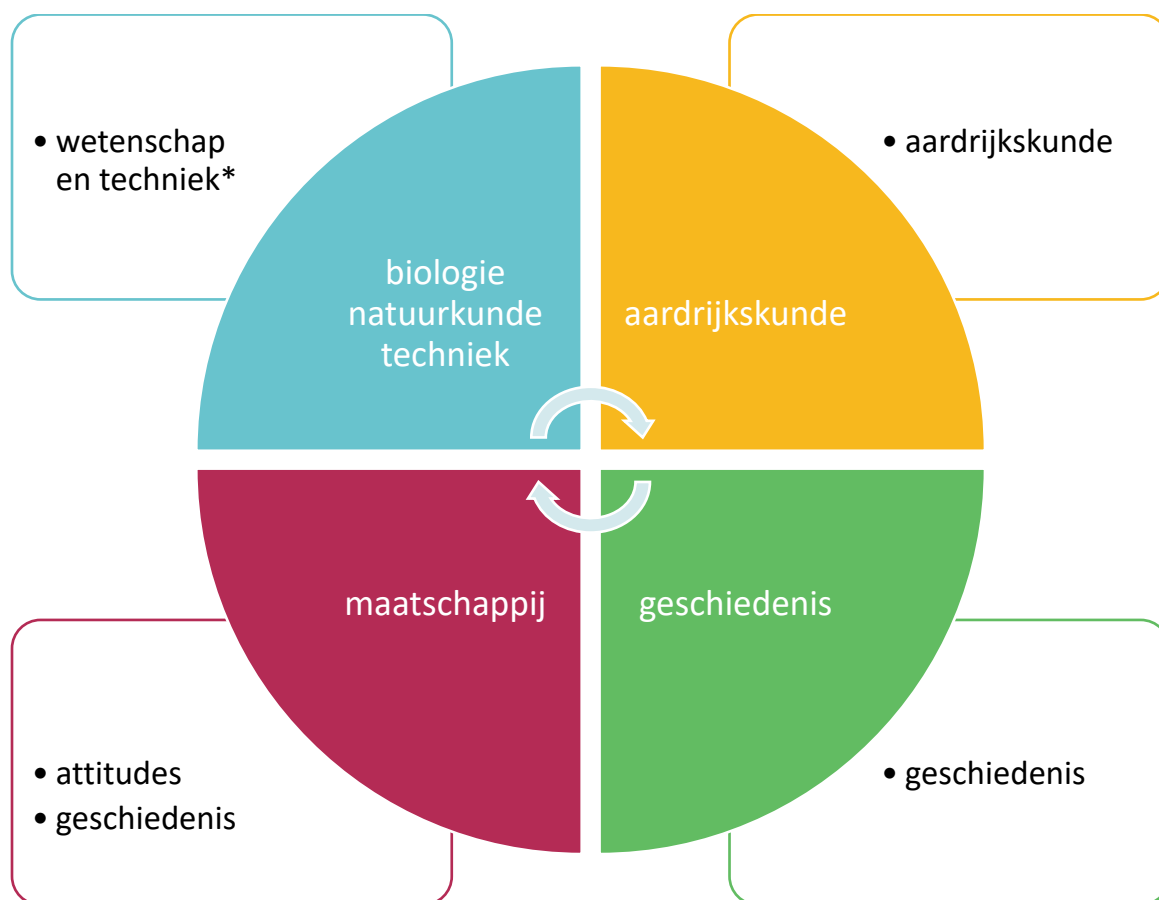
Door al deze inzichten met elkaar te verbinden, begrijpen leerlingen de diepere boodschap en context van het artikel.

'De wereld en ik' reikt leerlingen de sleutel aan om de wereld in samenhang te begrijpen.

De wereld en ik is opgebouwd vanuit 6 thema's:

- biologie
- natuurkunde
- techniek
- aardrijkskunde
- geschiedenis
- maatschappij

Deze thema's sluiten aan bij vakdisciplines uit de minimumdoelen.

Thema's Leer Lokaal in samenhang met de minimumdoelen

* minimumdoelen rond voeding zijn opgenomen in Leer Lokaal het leergebied 'gezondheid'.

Geïntegreerd werken met Leer Lokaal vertrekt vanuit een thema en maakt relevant gebruik van inzichten uit andere thema's.

In de kleuterschool leren de kleuters over de Egyptische samenleving. De leraar vertrekt vanuit 'geschiedenis' maar koppelt er ook 'aardrijkskunde' en 'techniek' aan. De leraar en de kleuters hebben het over de farao's die leefden aan de Nijl, bouwen piramides met blokken en ervaren wat een constructie stevig maakt. Door het natekenen van hiërogliefen maken we verbinding met 'Nederlands' en taalbewustzijn.

In de lagere school leren de leerlingen over een voedselpiramide bij de biotoop zee en kust. Het thema vertrekt vanuit de vakdiscipline biologie maar grijpt ook kansen om te verbinden met bijvoorbeeld aardrijkskunde – landschap en landschapselementen, locaties bepalen op de kaart en techniek zoals duiden van dijken en golfbrekers.

Per thema beschrijven we visie en geven we didactische tips. Biologie, natuurkunde en techniek brengen we samen in wetenschap en techniek om de bijzondere samenhang te benadrukken.

Visie *wetenschap en techniek* in het basisonderwijs

1. Pedagogische visie op wetenschap en techniek

Wetenschap en techniek (W&T) speelt een belangrijke rol in de vorming van leerlingen. Het helpt hen de wereld te begrijpen en er actief mee om te gaan. Daarbij staat het ontwikkelen van wetenschap- en techniekeigen vaardigheden centraal, zoals observeren, onderzoeken, voorspellen, analyseren, ontwerpen en conclusies trekken.

Deze vaardigheden bouwen voort op een stevige kennisbasis. Daarom worden kennisstructuren, concepten en vakbegrippen expliciet en systematisch aangeleerd. Leerlingen leren wetenschappelijke en technische denkstrategieën toepassen, verbanden leggen en hun inzicht verdiepen. Verwondering, nieuwsgierigheid en betrokkenheid stimuleren hen om onderzoekend en ontwerpend te leren

Het onderwijs in W&T ontwikkelt tevens het kritisch denken, creativiteit, probleemoplossend vermogen en samenwerking. Leerlingen leren bewust omgaan met maatschappelijke uitdagingen zoals duurzaamheid, milieu, gezondheid en technologische vooruitgang.

Centraal staat de wisselwerking tussen denken en doen. Leerlingen leren concepten kennen en verbinden kennis met elkaar en onderzoeken dit verder door middel van observeren, vragen stellen, onderzoek opzetten, ontwerpen en het trekken van conclusies. Het doel is wetenschappelijke en technologische geletterdheid op te bouwen vanuit kenniscreatie, onderzoekend en ontwerpend leren.

2. Didactische visie op wetenschap en techniek

2.1 Algemeen

Binnen het leergebied W&T onderscheiden we de thema's **biologie, natuurkunde en techniek**. Twee didactische benaderingen lopen als rode draad doorheen alle domeinen: onderzoekend leren en ontwerpend leren. **Onderzoekend leren** is sterk verbonden aan biologie en natuurkunde, terwijl **ontwerpend leren** vooral tot uiting komt binnen techniek. Onderzoekend leren is vooral gericht op het verklaren of begrijpen van een verschijnsel. Bij ontwerpend leren vertrekt de leerling vanuit een praktisch probleem of een behoefte waarvoor een oplossing moet worden ontworpen. Beide zijn vormen van probleemoplossend leren en worden geïntegreerd ingezet over het hele leergebied.

Als algemene didactische leidraad geldt eveneens het activeren van de voorkennis, het geven van instructie in functie van conceptuele kennis, het gespreid herhalen en hernemen van de aangeleerde concepten in relatie tot nieuwe inhoud en de transfer over de thema's biologie, natuurkunde en techniek heen.

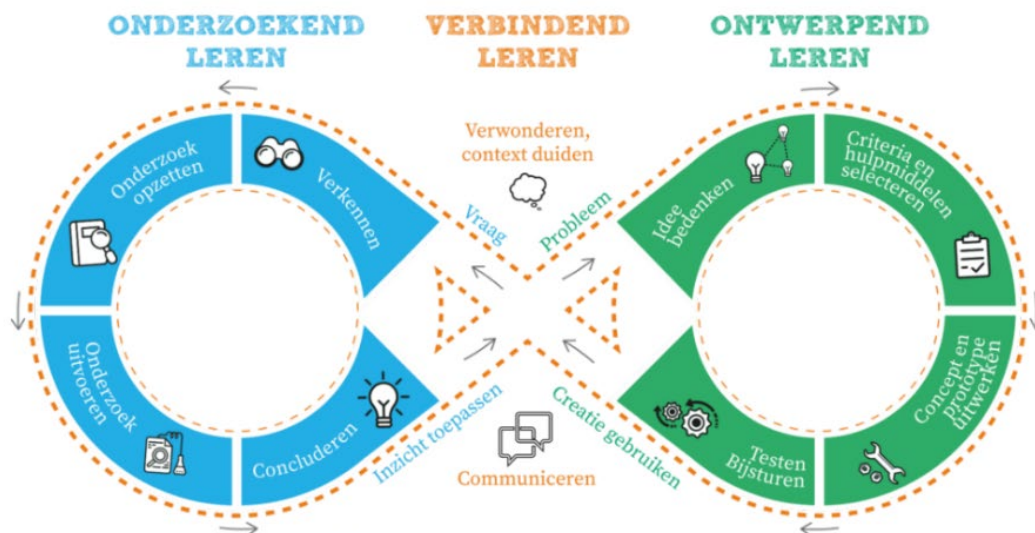
Zowel bij techniek als bij natuurkunde en biologie maken leerlingen kennis met specifieke vaktaal. De leraar kent deze vaktaal, instrueert ze en zet leerlingen aan om deze begrippen en concepten te gebruiken.

Het leerplan wetenschap en techniek steunt tevens op didactische principes die bewezen effectief zijn voor wetenschap- en techniekonderwijs: betekenisvolle contexten, functionele opdrachten, begeleid experimenteren en ruimte voor autonomie. Ook ruimte voor **samenwerkend en interactief leren**, waarbij leerlingen samen tot inzichten en oplossingen komen, vormt hier een meerwaarde.

Het **STEMOOV-model** biedt hierbij een geïntegreerd didactisch kader. Het verbindt:

- ontdekkend leren, dat leerlingen stimuleert tot vragen en onderzoeken;
- ontwerpend leren, waarin creëren, herhalen en verbeteren centraal staan;
- reflectie, die ervaringen omzet in inzicht en conceptueel begrip.

Door deze cyclische aanpak bouwen leerlingen systematisch technische kennis op en ontwikkelen ze een onderzoeks- en ontwerphouding die kenmerkend is voor wetenschappelijk denken. Onderzoekend en ontwerpend leren versterken elkaar.

UHasselt & Hogeschool PXL (2019) *The STEMOOV Model as a Practical Tool to Improve STEM Education: A Pilot Study* (EAPRIL 2023).

2.2 Biologie

Didactische visie

Biologie verbindt kennis over levende wezens met voorkennis en leefwereld van de leerlingen. Via instructie worden kennisstructuren (vb. classificatieschema's) aangeleerd. Daarnaast neemt ook onderzoekend leren een belangrijke plaats in: door observaties of sterk beeldmateriaal, experimenten en veldwerk bouwen leerlingen inzicht op in biodiversiteit, gezondheid en ecosystemen. De classificatie van fauna en flora wordt systematisch opgebouwd vanuit specifieke kenmerken. Er is een opbouw in de kennis van het menselijk lichaam. Aandacht voor schimmels, bacteriën en erfelijkheid/evolutie maken het beeld compleet.

Didactische suggesties

- Geef instructie en structureer de aangebrachte leerstof rond kernbegrippen zoals zoogdieren, cel, organisme, ecosysteem, evolutie...

- Werk met modellen zoals een voedselketen, een levenscyclus, een classificatieschema, een determineertabel, een overzichtstabel met afgesproken organismen per biotoop¹,...
- Laat leerlingen biologische verschijnselen verklaren met behulp van de aangeleerde kernbegrippen of modellen.
- Werk van concreet naar abstract: observatie → begrip → biologische verklaring.
- Koppel hier veldonderzoek aan in de schoolomgeving of daarbuiten.
- Voer eenvoudige experimenten uit (vb. kiemprouwen).
- Gebruik onderzoeksvragen als startpunt.
- Doe aan retrieval-practice: leerlingen regelmatig laten ophalen wat ze eerder geleerd hebben, zodat die kennis beter en langer blijft hangen.
- Versterk transfer door verbanden te leggen tussen de verschillende kernbegrippen zoals cel → orgaan → organisme → ecosysteem.

2.3 Natuurkunde

Didactische visie

Natuurkundige verschijnselen maken onlosmakelijk deel uit van de leefwereld van kinderen. Dagelijks ervaren zij natuurkundige aspecten vaak zonder zich bewust te zijn van de onderliggende natuurkundige principes. Natuurkunde helpt leerlingen verschijnselen te verklaren via onderzoekend leren. Door experimenten en gerichte onderzoeksvragen ontwikkelen leerlingen inzicht in volgende concepten: eigenschappen van materialen, kracht en beweging, energie, licht, warmte en temperatuur, geluid, elektriciteit en magnetisme. Het leerplan natuurkunde wil leerlingen stappen laten zetten in wetenschappelijk denken zoals het opzetten van een onderzoekscyclus en het belang van recupereerbaarheid en gecontroleerde omstandigheden.

Didactische suggesties

- Start vanuit verwondering rond natuurkundige verschijnselen en vragen die ze oproepen.
- Introduceer fundamentele concepten (vb. kracht, energie, beweging, stroomkring...) via directe instructie en demonstratie of observatie.
- Gebruik meerdere representaties naast elkaar zoals afbeeldingen, schema's, grafieken, modellen, formules...
- Laat leerlingen hypothesen verwoorden.
- Laat leerlingen experimenten uitvoeren.
- Werk met een onderzoekscyclus: verkennen, onderzoek opzetten, onderzoek uitvoeren, concluderen, presenteren.
- Gebruik metingen en grafieken.
- Stimuleer voorspellen en verklaren.
- Besteed aandacht aan hardnekkige misconcepties (vb. de energie die een voorwerp gebruikt 'verdwijnt', een magneet trekt alle metalen aan, geluid verplaatst zich ook door de ruimte...).
- Bouw inzicht op vanuit kernmodellen en wetmatigheden zodat leerlingen ze kunnen toepassen in nieuwe contexten (vb. wat omhoog gaat komt weer naar beneden (zwaartekracht), warme lucht stijgt, geluid ontstaat door trilling...).

¹ Zie **Exemplarische lijst van organismen in zeven afgebakende biotopen** bijgevoegd aan de minimumdoelen.

2.4 Techniek

Didactische visie

Techniek sluit aan bij de leefwereld van leerlingen en bereidt hen voor op een samenleving waarin technische geletterdheid essentieel is. Het leerplan biedt houvast om technische systemen te begrijpen, te gebruiken, te ontwerpen en kritisch te evalueren.

De didactische aanpak vertrekt vanuit aangeleerde begrippen en concepten die de leerlingen actief verwerken in vormen van ontwerpend leren. Leerlingen verwerven inzichten door doelgericht te handelen met materialen, gereedschappen en systemen binnen betekenisvolle opdrachten. Experimenteren, onderzoeken en reflecteren staan centraal en zorgen voor duurzaam leren.

Ontwerpend leren vormt de kern: leerlingen doorlopen een ontwerpcyclus en ontwikkelen zo creatief, probleemoplossend denken.

Didactische suggesties

- Bouw technische systemen, processen en modellen stapsgewijs op via expliciete instructie voor leerlingen zelf gaan ontwerpen en construeren.
- Laat leerlingen werken met schema's, technische tekeningen en stappenplannen om de aangeleerde concepten te versterken (vb. Een brug moet het gewicht verdelen zodat ze niet instort, de wind laat de wieken draaien en die beweging kan worden omgezet in elektriciteit...)
- Gebruik vergelijkende voorbeelden van technische oplossingen voordat leerlingen zelfstandig technische problemen oplossen (vb. Met welke materialen en op welke wijze verbind je twee houten latten met elkaar?)
- Werk met realistische ontwerp opdrachten.
- Laat leerlingen prototypes bouwen en testen.
- Stimuleer reflectie en het optimaliseren van het ontwerp.
- Besteed aandacht aan materialen en veiligheid.

2.5 Samenhang

Biologie, natuurkunde en techniek staan niet op zichzelf. Het leerplan plaatst deze thema's binnen een bredere STEM-benadering waarin wetenschappelijke inzichten, wiskundige denkprocessen en digitale geletterdheid elkaar versterken. Technische systemen vormen vaak de concrete toepassing van wetenschappelijke principes en bieden rijke contexten waarin leerlingen:

- Wetenschappelijke kennis expliciet koppelen aan technische oplossingen;
- Wiskundige vaardigheden functioneel inzetten, zoals meten en berekenen;
- Digitale vaardigheden gebruiken om te ontwerpen, documenteren en communiceren.

3. Bronnen

AHOVOKS (2026). Minimumdoelen en visieteksten voor het derde jaar kleuteronderwijs, het vierde jaar lager onderwijs en het zesde jaar lager onderwijs.

Pedagogische Begeleidingsdienst Basisonderwijs OVSG. (2020). STEM in je klas. Politeia.

Van Keulen, H., & Oosterheert, I. (2016). Wetenschap en techniek op de basisschool (2e ed.). Noordhoff Uitgevers

De Jongh, H., Van Bussel, F., & Ottenheim, M. (2019). Natuur en techniek geven: Praktische vakdidactiek voor het basisonderwijs (3e herziene ed.). Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum

OVSG (2026). Leer Lokaal. Politeia.

Visie aardrijkskunde in het basisonderwijs

1. Pedagogische visie op aardrijkskunde

Aardrijkskunde bestudeert de aarde in brede zin: het gaat zowel om de aarde als plaats als om de plaats die de aarde inneemt in het heelal. Het doel van aardrijkskunde is vooreerst om de leerlingen een correct en breed wereldbeeld bij te brengen. Enerzijds met beelden, gevormd door hun eigen ervaringen maar vooral met de kennis en ervaringen die ze op school opdoen.

Een belangrijk doel is het versterken van het **geografisch besef**. Leerlingen leren zich oriënteren in hun omgeving en bouwen stap voor stap een mentale kaart op van zowel hun directe leefomgeving als de wereld. Ze ontdekken daarbij gelijkenissen en verschillen tussen plaatsen en regio's en leren deze in verband te brengen met natuurlijke en menselijke factoren.

Doorheen het leerproces wordt een **gemeenschappelijke kennisbasis** opgebouwd. Leerlingen verwerven kennis en inzichten over kenmerken van de aarde, landschap, de aarde in de ruimte, bevolking, weer en klimaat, ruimtegebruik en duurzaamheid. Deze kennis wordt systematisch opgebouwd en verbonden met inhoud uit andere thema's en leergebieden.

Aardrijkskunde stimuleert ook een **kritisch en duurzaam wereldbeeld**. Aardrijkskunde gaat niet alleen over hoe de wereld er nu uit ziet maar ook over hoe deze zou kunnen worden en hoe we met die wereld zouden moeten omgaan. De leerlingen denken bewust na over hun eigen verantwoordelijkheid en engagement en die van anderen in de samenleving.

Om bovenstaande doelen te realiseren zet aardrijkskunde ook in op het ontwikkelen van **aardrijkskundige vaardigheden en aardrijkskundig denken**.

2. Didactische visie op aardrijkskunde

2.1 Algemeen

De didactiek van aardrijkskunde steunt op een actief leren vanuit samenhangende en opbouwende leerlijnen. Leerlingen verwerven kennis, vaardigheden en inzichten via **betekenisvolle contexten** en door zelf **actief betrokken** te zijn bij het leerproces.

Het leerproces sluit aan bij de leefwereld van leerlingen en wordt verbonden met **actuele en relevante maatschappelijke thema's of gebeurtenissen**. Deze actualiteitsgerichtheid verhoogt de betrokkenheid en maakt het leren betekenisvoller.

Bij het verwerven van de leerinhouden passen leerlingen **aardrijkskundige vaardigheden** toe. Het gaat hier over het zich kunnen oriënteren in de ruimte, het leren lezen van allerlei soorten kaarten, het zelf construeren van maquettes, plattegronden en kaarten, het interpreteren van tabellen...

Daarnaast staat **onderzoekend en probleemgestuurd leren** centraal. Leerlingen worden uitgedaagd om waarom- en hoe-vragen te stellen en zelf op zoek te gaan naar verklaringen of oplossingen. Leren gebeurt in een wisselwerking tussen ontdekken, begrijpen en toepassen. Zo ontwikkelen een hoge mate van **aardrijkskundig denken**.

Tot slot wordt er aandacht besteed aan **samenwerkend en interactief leren**, waarbij leerlingen inzichten delen, bespreken en samen tot nieuwe kennis komen. Differentiatie zorgt ervoor dat alle leerlingen op hun niveau kunnen groeien.

2.2 Specifiek

Didactische suggesties

Maak een link met de eigen leefomgeving

Gebruik de ervaring, beleving en voorkennis van leerlingen als uitgangspunt. Ga hierbij uit van een prikkelende vraagstelling.

Voorbeeld: Het thema landbouw start met volgende vragen: Waar komt ons eten vandaan? Zwemmen fishsticks in de zee? Kunnen we een rijstveld aanleggen in onze gemeente?

Werk vanuit de realiteit

Toon in de mate van het mogelijke de leerinhoud zoals deze zich voordoet in realiteit. Verken de schoolomgeving via observatieopdrachten, wandelingen en eenvoudige kaartopdrachten. Doe aan veldonderzoek.

Voorbeeld: We brengen de waterlopen in de gemeente in kaart.

Werk aansluitend met visuele bronnen

Gebruik voorwerpen, maquettes, kaarten, een globe, luchtfoto's, filmpjes en digitale tools (zoals Google Earth) om abstracte begrippen concreet te maken of om de inhoud uit het veldonderzoek te ondersteunen. Zorg voor een opbouw in kaartbegrip en kaartgebruik.

Voorbeeld: Via internet zoeken we filmmateriaal op over aardbevingen.

Doe aan onderzoekend leren

Formuleer verschillende **onderzoeksvragen** of laat leerlingen zelf vragen formuleren die aanzetten tot het opbouwen van inzichten en het leggen van relaties. Ga af en toe uit van een probleemstelling. Stel vragen als:

Waar is het? Waarom is het daar? Is het overal op deze manier? Hoe verandert het? Wat zijn de voor- en de nadelen?

Voorbeeld: Waar in onze gemeente zijn er het vaakst overstromingen? Waarom zijn die overstromingen net daar?

Begeleid het proces van onderzoekend leren en zet aan tot **actief leren**.

Voorbeeld: We meten zelf de neerslaghoeveelheid gedurende 5 dagen.

Gebruik waar mogelijk ook andere geografische data

Maak gebruik van kaartmateriaal maar ook van tabellen met data, een klimatogram, cijfergegevens.

Voorbeeld: We vergelijken onze meetgegevens met de regenhoeveelheden in het weerbericht.

Integreer waar mogelijk de actualiteit

Voorbeeld: Bespreek thema's zoals een verkeersopstopping in het dorp, extreme weersomstandigheden, een overstroming van een beek, klimaatverandering of migratie.

Leg verbanden met andere leergebieden (geïntegreerde aanpak)

Leg verbanden met geschiedenis, wetenschap en techniek, wiskunde en taal om het geografisch besef te verdiepen.

Voorbeeld: De irrigatiemethodes in de landbouw vergelijken met hoe men dat vroeger deed.

Maak een synthese van de leerinhoud

Kom samen met de klas tot een besluit of ondersteun leerlingen om ze zelf op te bouwen gedurende de activiteiten of lessen. Werk hier eventueel met denkbeelden, schema's of een kennismuur.

Voorbeeld: Een kennismuur rond klimaat

bron: didactief

3. Bronnen

AHOVOKS (2026). Minimumdoelen en visieteksten voor het derde jaar kleuteronderwijs, het vierde jaar lager onderwijs en het zesde jaar lager onderwijs.

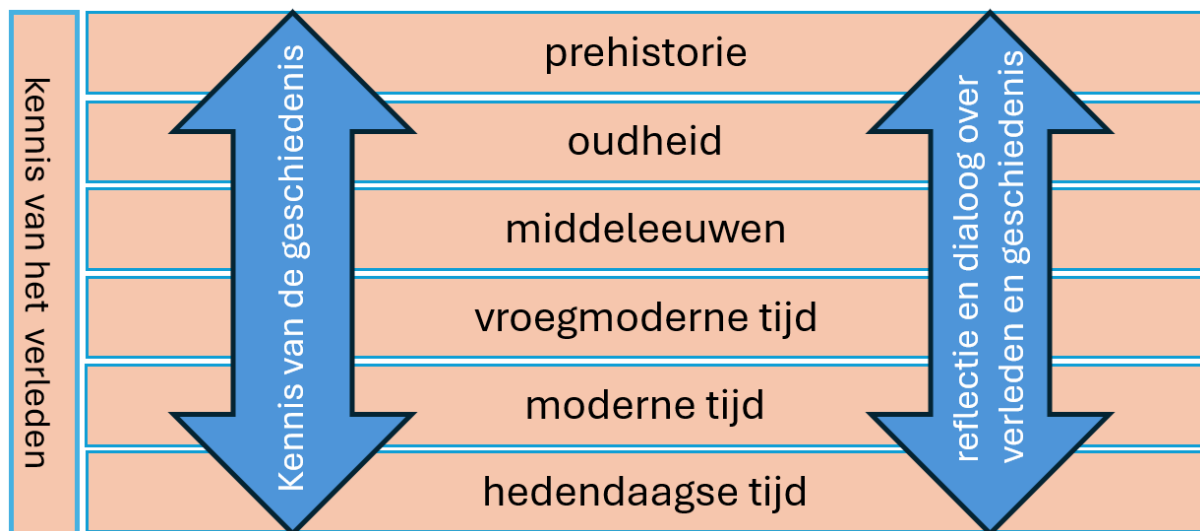
Adang, A., & Blankman, M. (2020). De wereld in met aardrijkskunde: Vakdidactiek. Coutinho

OVSG (2026). Leer Lokaal. Politeia.

Visie *geschiedenis* in het basisonderwijs

1. Pedagogische visie op geschiedenis

Doel van het curriculum geschiedenis in het basisonderwijs is **de ontwikkeling van een elementair historisch bewustzijn**. Daarbij werken we geïntegreerd aan drie componenten: kennis van het verleden, kennis van geschiedenis en reflectie en dialoog over het verleden en geschiedenis. Zo leren de leerlingen bijvoorbeeld over de middeleeuwen waarbij ze niet zomaar losse feiten leren, maar doen dit op een vakspecifieke geschiedkundige manier en reflecteren en dialogeren daarbij over heden en verleden.

Kennis van het verleden

De component kennis van het verleden bevat per tijdperiode **geselecteerde en samenhangende referentiekennis** met betrekking tot de lage landen, West-Europa en de wereld.

De leerlingen verkennen en leren deze referentiekennis vanuit de leidende vragen:

- Hoe gingen de mensen om met de omringende natuur?
- Hoe overleefden mensen?
- Hoe organiseerden ze zichzelf?
- Hoe dachten ze?

Zo ontstaat een sterke basis van referentiekennis over het verleden waar in het secundair onderwijs op voortgebouwd wordt.

Kennis van geschiedenis

De component kennis van geschiedenis leert leerlingen om te denken als historici en archeologen. Aspecten daarvan zijn (omgaan met) **bronnen**, **historisch redeneren** (vb. gelijkenissen en verschillen tussen periodes), **perspectiefname** (de geschiedenis bekeken door de bril van nu en personen in het verleden) en **chronologisch bewustzijn**.

Reflectie en dialoog over verleden en geschiedenis

De component reflectie en dialoog over verleden en geschiedenis stelt leerlingen in staat om zinvol na te denken over de relatie tussen heden, verleden en toekomst. Welke elementen uit het verleden bepalen ons hedendaags (en toekomstig) leven. Zo wordt er ook een brug gemaakt naar burgerschapsonderwijs (zie Leer Lokaal maatschappij).

Drie onlosmakelijk verbonden componenten

De doelen uit de componenten kennis van geschiedenis en reflectie en dialoog over verleden en geschiedenis worden verweven met de inhoud uit de component kennis van het verleden. Via **rijk narratief en visueel materiaal** en vertrekkende **vanuit bronnen en historische vragen** vormen we **een mentaal beeld van het verleden**. Dit mentale beeld voedt het begrijpen en denken over vandaag en de toekomst.

2. Didactische visie op geschiedenis

2.1 Algemeen

Aanbod per tijdsperiode/samenleving

De didactiek van geschiedenis richt zich op het ontwikkelen van een elementair historisch bewustzijn. Leerlingen leren daarbij chronologische en geografische verbanden te zien.

Dit bereiken we best door de **aspecten van een tijdsperiode/samenleving in samenhang aan te bieden**. Leer Lokaal wijst daarom een tijdsperiode/samenleving aan een specifieke leeftijdsgroep toe zodat diepe en brede beeldvorming ontstaat.

TIJDSPERIODE/SAMENLEVING	LEEFTIJD IN LEER LOKAAL
prehistorie	5
oudheid – Egyptische samenleving	5
hedendaagse tijd	5
prehistorie	6 - 7
oudheid – Mesopotamische samenleving	7
oudheid – Grieken	8
oudheid - Romeinen	8
middeleeuwen – Europa	9
middeleeuwen – Arabische wereld en contacten tussen samenlevingen	9
vroegmoderne tijd - Europa	9

vroegmoderne tijd – Afrika en contacten tussen samenlevingen	10
moderne tijd	10
hedendaagse tijd	10

Scholen kunnen de tijdsperiode/samenleving verschuiven binnen de blokken op basis van de minimumdoelen. We adviseren om een periode steeds in samenhang aan te bieden.

Terugkerende sleutelconcepten

Voor elke tijdsperiode/samenleving werken we met terugkerende sleutelconcepten zoals wonen, religie, imperialisme (zie ook tabel). Door deze sleutelconcepten ontstaat samenhang in het curriculum waardoor gelijkenissen en verschillen tussen verschillende tijdsperiodes thematisch besproken kunnen worden.

OVSG kiest voor negen terugkerende sleutelconcepten. In onderstaande tabel worden ze geordend bij de leidende vragen. (zie ook pedagogische visie)

Hoe gingen de mensen om met de omringende natuur?	1 wonen
	2 landbouw, voedsel, natuur, gezondheid
Hoe overleefden mensen?	3 beroep, handel, economie, industrie, transport
Hoe organiseerden ze zichzelf?	4 samenleven, bestuur, democratie, emancipatie
Hoe dachten de mensen?	5 religie
	6 cultuur, schrift, wiskunde, wetenschap
	7 kunst- en (bijzondere) architectuur
	8 imperialisme, strijd
	9 verleden, heden

Denken als een historicus of archeoloog

Geschiedenis is een vak. Leerlingen in de basisschool zetten eerste stappen in het denken als een historicus of archeoloog. Belangrijke aspecten daarbij zijn het **omgaan met bronnen**, het **historisch redeneren**, **perspectiefname** en **chronologisch bewustzijn**.

Deze aspecten bied je aan **in samenhang met de referentiekennis** uit de tijdsperiode/samenleving die je behandelt. Uitzonderlijk isoleer je inhoudende kennis van geschiedenis. Zo kan je bijvoorbeeld met leerlingen kritisch naar bronnen leren kijken, geschreven en ongeschreven, primaire en secundaire bronnen onderscheiden.

Chronologisch bewustzijn opbouwen

Doorheen de basisschool bouwen de leerlingen het chronologisch bewustzijn uit. Van nu naar (heel) lang geleden in de kleuterschool. Daarna naar de zes periodes van het gehanteerde historisch referentiekader. Data van gebeurtenissen of personen zijn niet opgenomen als referentiekennis. De tijdperiodes worden grofmazig gedefinieerd omdat de kantelpunten tussen de tijdperiodes een samengaan is van een aantal gebeurtenissen. Zo valt het einde van de prehistorie samen met het ontstaan van het spijkerschrift (en dus het ontstaan van schriftelijke bronnen), de overgang van de middeleeuwen wordt verbonden aan gebeurtenissen zoals de val van Constantinopel (1453) en de 'ontdekking' van Amerika door Columbus (1492).

De tijdslijn wordt doorheen de basisschool opgebouwd. Aanvankelijk als periodes zonder datering, vanaf 8 jaar met een onderscheid v.o.t – o.t. (voor onze tijd(rekening) – onze tijd(rekening), tenslotte met een (grofmazige) datering. (zie schema)

TIJDPERIODE	SITUERING IN DE TIJD
prehistorie	... tot 3500 v.o.t.
oudheid	3500 v.o.t. – 500 o.t.
middeleeuwen	500 o.t. – 1500 o.t.
vroegmoderne tijd	1500 o.t. – 1800 o.t.
moderne tijd	1800 o.t. – 1945 o.t.
hedendaagse tijd	1945 o.t. - ...

Let op voor feitjesonderwijs

Breng een tijdperiode/samenleving in samenhang en met verbanden. Het gaat er niet om dat de leerlingen 'de codex Hammurabi' kennen (en de naam opschrijven bij een illustratie op een toets) maar om het feit dat de orale vertelcultuur verandert naar een schriftelijke cultuur. Met spijkerschrift leggen de Mesopotamiërs wetten en afspraken vast en kan iedereen (die spijkerschrift kent) deze wetten lezen.

Geschiedenis als voeding voor burgerschapsonderwijs

Geschiedenis fungeert als een krachtige basis voor burgerschapsonderwijs. Leerlingen leren hoe de democratische staat en hoe gelijkheid is ontstaan vanuit verschillende emancipatieprocessen.

Omdat burgerschapsonderwijs breder gaat dan de geschiedkundige invulling kiest OVSG om deze doelen op te nemen bij de leerlijnen maatschappij. We maken verbinding met wat we leren uit het verleden en vormen onze leerlingen tot actieve, democratische en maatschappelijk betrokken burgers van nu.

2.2 Specifiek

Didactische suggesties

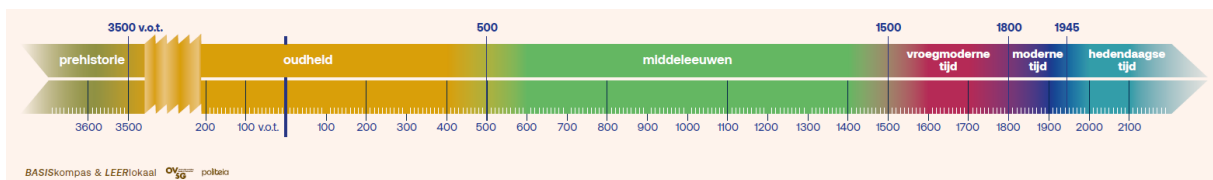
Maak gebruik van historische bronnen in de omgeving

In elke buurt, school zijn er sporen naar het verleden. Gebruik voorwerpen, gebouwen, erfgoed uit de omgeving van de leerlingen als historische bronnen. Ook straatnamen, feestdagen, standbeelden bieden kansen om linken te maken met het verleden.

Bouw een tijdslijn uit met referentiebeelden

Visualiseer tijd via tijdsbanden. Zorg voor groei en een gelijkaardige visualisering in de verschillende klassen.

Voorbeeld: In de kleuterschool hangen kleuters foto's op een tijdslijn 'heel lang geleden', 'lang geleden', 'nu' met bijbehorende illustraties. In de klassen van de lagere school hangt een tijdsband met referentiebeelden uit de tijdperiodes waarover geleerd is.

De tijdslijn Basiskompas OVSG.

Verrijk je geschiedenisthema met rijke teksten

Bied leerlingen teksten en boeken aan bij de geschiedkundige thema's. Zowel fictie als non-fictie verrijken de lessen.

Voorbeeld: De leraar leest de kleuters een verhaal voor over het oude Egypte. Op de boekenplank staat een boek over de oude Egyptenaren.

De leerlingen lezen (delen uit) het Gilgamesj-epos als ze leren over de Mesopotamische samenleving bij het oefenen vlot en vloeiend lezen. De leerlingen lezen een artikel over het fort van Breendonk tijdens een les begrijpend lezen waardoor de structuur van een krantenartikel duidelijk wordt, maar ook het belang van dit memoriaal onder de aandacht komt.

Roep voorkennis op bij een nieuwe tijdperiode/samenleving

Bij de start van een nieuwe tijdperiode/samenleving is het krachtig om voorkennis op te roepen over wat geleerd is in de vorige tijdperiodes/samenleving. Dit kan vanuit de terugkerende sleutelconcepten of de kennismuur bij een vorige tijdperiode/samenleving.

Voorbeeld: Bij de start van het thema rond de Egyptenaren vragen we de kleuters wat ze nog weten over mensen die heel lang geleden/in de prehistorie leefden. Hoe woonden ze? Waar gingen ze naar school? Welke beroepen hebben de ouders van een kind in de prehistorie?

Bij de start van het thema rond de agrarische revolutie tijdens de moderne tijd denken we na wat we al weten over landbouw in het verleden: nederzettingen op het einde van de prehistorie, de irrigatielandbouw bij de Mesopotamiërs, de ploeg getrokken door dieren bij de Romeinen, ... waardoor gebruik van technische middelen en schaalvergroting duidelijk worden.

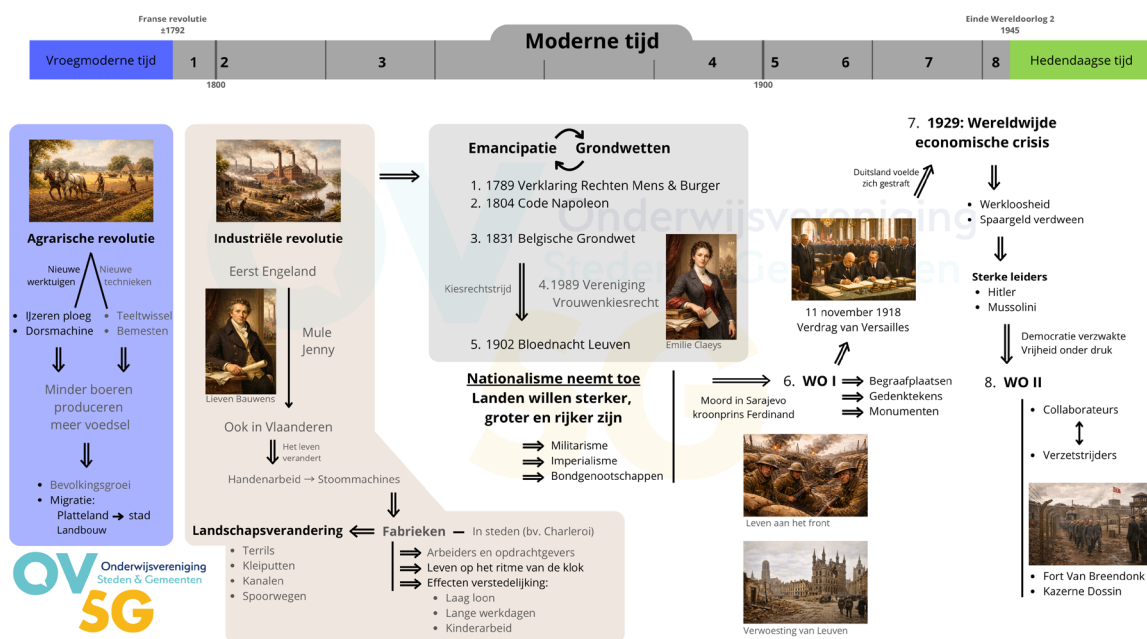
Maak een krachtige synthese van een periode/samenleving

Op het einde van een thema bouwen leraar en leerlingen met beelden en woorden een kennismuur op. In de kennismuur worden belangrijke begrippen, concepten en hun verbanden opgenomen.

Voorbeeld:

De kleuters vertellen over de Egyptenaren bij de kennismuur die ophangt aan de klaswand.

De leerlingen stellen vragen aan andere leerlingen bij de kennismuur over de moderne tijd.

Bron: Kennismuur Basiskompas

Integreer geschiedenis met andere vakken

Gebruik de vele kansen die er liggen om geïntegreerd te werken, verbinding te maken tussen de leergebieden.

Voorbeeld:

Tijdens het leren over de Egyptenaren zoeken de kleuters de Nijl op de globe en imiteren hiërogliefen als communicatiemiddel.

De leerlingen maken samen met de leraar een korte synthese over migratie in de moderne tijd. Ze schrijven enkele zinnen in hun onthoudschrift. (leerlijn schrijven om te leren).

Tijdens de geschiedenislessen hangt de wereldkaart steeds op. Leraar en leerlingen duiden de locaties waarover ze leren op de kaart aan. (leerlijn locaties op aarde)

Tijdens het leren over de kalender met 12 maanden en een week van 7 dagen verwijzen we naar de Mesopotamiërs.

Bij de lessen over het ontstaan van democratie bij de Grieken maken we verbinding met het leerlingenparlement, het bestuur van de gemeente, de verkiezingen, ...

Werk met perspectiefwissels

Werken met perspectiefwissels (multiperspectiviteit) helpt leerlingen om vanuit verschillende standpunten te kijken (en kritisch te denken). Dit kan zowel met verschillende perspectieven van mensen in de tijdperiode waarover je leert als tussen toen en nu.

Voorbeeld: Hoe denkt de slaafgemaakte en de 'eigenaar van de tot slaafgemaakte'? Hoe denkt 'de eigenaar van de tot slaafgemaakte' over de slavernij en hoe denken we er nu over?

3. Bronnen

AHOVOKS (2026). Minimumdoelen en visieteksten voor het derde jaar kleuteronderwijs, het vierde jaar lager onderwijs en het zesde jaar lager onderwijs.

Visie *maatschappij* in het basisonderwijs

1. Pedagogische visie op maatschappij

Geïnformeerd deelnemen aan de samenleving

Het basisonderwijs legt een brede kennisbasis over de samenleving. Leerlingen verwerven kennis over democratie, rechtsstaat, geschiedenis, economie, cultuur en maatschappelijke ontwikkelingen. Op basis van die kennis leren zij bewuste en verantwoordelijke keuzes maken en begrijpen zij de gevolgen van hun handelen.

Samenleven in diversiteit

Leerlingen bouwen kennis op over de diversiteit van de samenleving en leren respectvol omgaan met verschillen in cultuur, overtuigingen, mogelijkheden, gender en identiteit. Zij hanteren hierbij actief pluralisme als grondhouding om respectvol in dialoog te gaan en dragen zo bij aan een inclusiever gemeentelijk en stedelijk onderwijs. Zij ontwikkelen inzicht in verschillende perspectieven, leren van en met elkaar over de grenzen van achtergronden heen en leren samenwerken in een pluriforme samenleving.

Democratie, regels, rechten en plichten

Leerlingen verwerven kennis over democratische principes, rechten en plichten en de werking van democratische instellingen. Zij leren hoe democratische waarden historisch zijn gegroeid en waarom ze belangrijk zijn. In de school oefenen zij deze kennis in door afspraken na te leven, verantwoordelijkheid op te nemen en op een respectvolle manier deel te nemen aan het schoolleven.

Een lokaal, nationaal en internationaal perspectief

Leerlingen bouwen inzicht op in de samenleving vanuit verschillende schaalniveaus: de school en buurt, de gemeente, Vlaanderen, België, Europa en de wereld. Zij leren hoe maatschappelijke vraagstukken en gebeurtenissen op deze niveaus met elkaar samenhangen.

Consument zijn, verkeer en veiligheid

Leerlingen verwerven kennis en vaardigheden om verantwoord deel te nemen aan het dagelijkse leven. Zij leren bewust omgaan met consumeren, betalen, reclame en media en verwerven de kennis die nodig is om zich als voetganger en later als fietser veilig in het verkeer te verplaatsen.

2. Didactische visie op maatschappij

2.1 Algemeen

De didactische aanpak vertrekt vanuit een doelgerichte en systematische opbouw van kennis over de samenleving. Door kennis vervolgens actief te laten toepassen en inoefenen in authentieke situaties verdiepen leerlingen hun inzicht en leren zij als geïnformeerde burgers deelnemen aan de samenleving.

2.2 Specifiek

Didactische suggesties:

Vertrek vanuit actualiteit en verbind met verleden en leefwereld

De leraar gebruikt actuele maatschappelijke gebeurtenissen als aanleiding om leerlingen systematisch kennis te laten opbouwen over de samenleving. Actuele thema's worden verbonden met historische ontwikkelingen en met de leefwereld van leerlingen, zodat zij inzicht krijgen in de samenhang tussen verleden, heden en maatschappelijke vraagstukken.

Bouw voort op voorkennis en werk aan een samenhangende kennisbasis

De leraar sluit aan bij de voorkennis van leerlingen en bouwt nieuwe kennis doelgericht op. Nieuwe inzichten worden verbonden met eerder verworven kennis, zodat leerlingen een samenhangend begrip ontwikkelen van de samenleving en haar historische ontwikkeling.

Verbind burgerschap met historische kennis

De leraar maakt expliciete verbindingen tussen burgerschap en historische ontwikkelingen. Leerlingen begrijpen democratie vanuit haar ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling. Identiteit, gelijkheid en burgerrechten worden geplaatst in het perspectief van emancipatorische processen, zoals de evolutie van de standenmaatschappij naar meer gelijkheid, de groeiende gelijkwaardigheid van vrouwen en de afschaffing van slavernij. Kennis over kinder- en mensenrechten wordt verbonden met het eigen leven en met actuele gebeurtenissen in de wereld.

Stimuleer dialoog vanuit kennis

De leraar organiseert klasgesprekken, debatten, filosofische gesprekken en rollenspelen waarin leerlingen hun kennis toepassen, standpunten onderbouwen en argumenten afwegen. Vanuit de principes van actief pluralisme biedt de leraar alternatieve kaders aan zonder te willen overtuigen, zodat de dialoog open blijft. Leerlingen leren zo verschillende perspectieven begrijpen en hun eigen referentiekader bevragen.

Laat leerlingen democratie actief inoefenen

Leerlingen passen hun kennis over democratie toe door inspraak te krijgen, gezamenlijke afspraken te maken, verantwoordelijkheid op te nemen en deel te nemen aan besluitvorming in de klas en de school. Zo verbinden zij hun ervaringen met hun kennis van democratische principes.

Stimuleer kritisch denken

De leraar leert leerlingen informatie en bronnen kritisch analyseren, argumenten beoordelen en maatschappelijke vraagstukken vanuit verschillende perspectieven bekijken. Daarbij wordt gebruikgemaakt van historische bronnen, actualiteit, media en andere betrouwbare informatiebronnen.

Bied betekenisvolle contexten

De leraar verrijkt het onderwijs met uitstappen, erfgoed, ontmoetingen, lokale organisaties en maatschappelijke projecten. Zo passen leerlingen hun kennis toe in authentieke contexten en ervaren zij de maatschappelijke relevantie ervan.

Integreer burgerschap in het dagelijkse schoolleven

Burgerschap krijgt vorm in dagelijkse interacties en klaspraktijken. Leerlingen passen hun kennis toe door samen te werken, afspraken na te leven, conflicten op te lossen, verantwoordelijkheid op te nemen en zorg te dragen voor elkaar en hun omgeving.

Voorbeelden:

- *Laat leerlingen een voorwerp meebrengen dat iets vertelt over wie ze zijn (familie, hobby, taal, traditie, talent...). In een kringgesprek ontdekken ze gelijkenissen en verschillen en leren ze respectvol vragen stellen aan elkaar.*
- *Bespreek welke regels nodig zijn om fijn samen te leven. Laat leerlingen afspraken formuleren, nadenken over de reden achter regels en deze koppelen aan rechten en verantwoordelijkheden.*
- *Laat leerlingen onderwerpen aanbrengen die belangrijk zijn voor de klas. Laat hen argumenten geven, naar elkaar luisteren en gezamenlijk beslissingen nemen via overleg of stemming.*
- *Leerlingen maken een kaart of tijdlijn van hun leefomgeving en onderzoeken hoe gebeurtenissen en keuzes op lokaal niveau verbonden zijn met grotere nationale of mondiale thema's.*
- *Vergelijk reclameboodschappen en onderzoek welke technieken worden gebruikt om consumenten te overtuigen. Leer leerlingen onderscheid maken tussen behoeften en wensen en denken na over bewuste keuzes.*
- *Observeer samen tijdens een wandeling in de buurt van de school verkeersborden, oversteekplaatsen, fietsvoorzieningen en mogelijke gevaarlijke situaties. Oefen onderweg hoe je veilig een straat oversteekt en bespreek waarom bepaalde verkeersregels belangrijk zijn.*

3. Bronnen

AHOVOKS (2026). Minimumdoelen en visieteksten voor het derde jaar kleuteronderwijs, het vierde jaar lager onderwijs en het zesde jaar lager onderwijs.

Vlaamse overheid (2025). Onderwijsdoelen <https://onderwijsdoelen.be>

Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) Burgerschapseducatie. <https://www.vlor.be/samenleving-de-klas>

Kinderrechtencommissariaat, Kinderrechten in de klas.
<https://www.kinderrechten.be/themas/kinderrechten>

Vlaamse Stichting Verkeerskunde (VSV), Verkeer op School. <https://basis.verkeeropschool.be>

Mediawijs, Mediawijsheid en kritisch consumentengedrag. <https://www.mediawijs.be>

OVSG (2023). Actief pluralisme als leidraad <https://www.ovsg.be/onze-themas/actief-pluralisme-als-leidraad>

Biesta, G. (2015). Het prachtige risico van onderwijs. Phronese